

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigata de

BASILIU PETRI.

Ese odata in septemana, Vineri'a. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 15 Octobre v. 1877.

Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sábiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Form'a invetiamentului.

Dupa ce amu alesu materi'a si amu statoritu procesulu invetiamentului, remane a ne pune intrebaria principala: cumu se predamu materi'a alésa si ordinata? in ce modu se o apropiamu de spiritulu scolariloru astfelu, cá ei se o póta intielege si cuprinde cumu se cuvine?

Despre acést'a tractéza form'a invetiamentului. Procesulu, cá se dicemu asia, este planulu strategicu, form'a este esecutarea planului; procesulu arata rëndulu, cumu se urmeze la predare un'a dupa alta partile unui obiectu de invetiamentu, form'a e predarea insasi.

Ori care se fia materi'a de predare, in fondu ea se reduce la concepte, judecía si conclusiuni; cu alte cuvinte, invetiatoriulu nici candu nu predá decátu seau unu conceptu (obiectiu, activitate, însusire, numeru etc.) seau unu judecú, seau o conclusiune. Predarea acestor'a se póte face in dóue moduri:

1. Seau ca invetiatoriulu impartasiesce seau comunica scolariloru materi'a respectiva astfelu, incátu acesti'a nu au decátu a fi cu atentiune la ceea ce li-se impartasiesce. Form'a acést'a se numesce comunicatória. D. e. Unu copilu vine pentru prim'a data la orasiu, si vediendu pe o casa o sulitia lunga, aurita in vírfu, intréba: ce e acést'a? Tatalu seau invetiatoriulu seu nu póte face alta, decátu a-i comunicá simplu numele: Acest'a se dice parafulgeru.

2. Seau ca invetiatoriulu nu comunica scolariloru directu materi'a de invetiatu, ci i conduce in modu potrivit, cá ei insii se afle ceea ce invetiatoriulu voesce a le impartási. A conduce pre scolari, cá insii se afle unu adeveru óre care, insemnéza a desvóltá adeverulu cutare; pentru aceea si form'a acést'a se numesce desvóltatória. Asia d. e. invetiatoriulu nu va impartási scolariloru nici candu directu, ca de $2 \times 2 = 4$, ci punendu in vederea scolariloru de dóue ori câte dóue betie, degeté, bile, cuburi, linie etc. i vá face, cá ei insii se afle si esprime propusetiunea: de $2 \times 2 = 4$.

Precumu se vede, desvóltarea e contrariulu dela comunicare.

Form'a invetiamentului fiindu de dóue specie, comunicatoria si desvóltatória, urméza se ne intrebamu mai departe: Candu se facemu usu de un'a, candu de alt'a?

Form'a desvóltatória se aplica la acele adeveruri, cari se potu descoperi prin cugetare seau meditare propria. De clas'a acestor'a se tienu adeverurile, ale caroru premise se afla deja in spiritulu scolariloru. In casulu acest'a este posibilu, cá scolarii singuri seau cu ajutoriulu invetiatoriului se deduca adeverulu cutare din cunoscientiele, ce deja posedu. Asia d. e. scolarii potu aflá insii, ca anghiuirele din unu trianghiulu au impreuna 180° . Adeveratu, ca si adeveruri de aceste se potu comunicá; inse nu e bine a face acést'a, pentru ca atunci scolarii nu invétiá a cugetá, ér unu principiu pedagogicu pretinde, cá instructiunea se fia cultivatória seau educatória.

Form'a comunicatória se aplica la invetiarea acelor adeveruri, cari nu se potu aflá prin cugetare seau meditare propria. Astfelu suntu:

a) Nume necunoscute, cari cauta a se comunicá, cumu amu aratatu deja mai susu, vorbindu de „parafulgeru.“

b) Evenemente istorice, d. e. Americ'a s'a descoperitu la anulu 1492. Numerulu Romaniloru preste totu se urca la 12 milióne.

c) Intocmiri positive din viéti'a omeneasca, d. e. la o cuitantia despre 50 fl. se cere (la noi) unu timbru de 19 cr.

d) Esperintie de totu feliulu, d. e. Cucut'a e veninósa.

Scurtu: Totu ce nu se póte desvóltá, se se comunique.

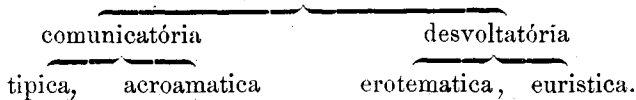
Comunicarea insasi inca este de dóue specie, dupa cumu adeca materi'a de predare este unu obiectu concretu, seau o intemplare istorica. Lucrulu concretu, d. e. parafulgerulu, panz'a, sarea, canep'a, canele etc., se arata in natur'a si copii 'lu privescu cu tóta atentiunea. Form'a acést'a se nu-

mesce tipică seau aratatória. — Intemplarea istorica inse se enaréza, — copii asculta. Acésta forma se numesce acroamatica (dela cuventulu grecescu *ακροάσθαι* = a audî seau ascultá). Astfeliu form'a comunicatória se subimparte in form'a tipica si form'a acroamatica.

Dar si form'a desvoltatória este de dóue specie. Scolarii adeca potu aflá adevverulu: seau condusi fiindu de catra invetiatoriu prin intrebari potrivite, seau resolvindu temeie primite dela invetiatoriu spre scopulu acest'a. In casulu primu avemu form'a erotematica (numita si socratica, catechetica seau dialogica) in casulu alu doile avemu form'a euristica.

Pentru unu prospectu mai claru facemu se urmeze aici scar'a formeloru desvoltate mai susu:

Form'a invetiamentului:

In numerii urmatori vomu descrie fiacare forma in specialu.

Pentru istori'a pedagogiei la noi.

Representatiunea comitetului districtualu din Nasaudu adresata ministeriului reg. ung. de cultu si invetiamentu in privinti'a infiintari ei preparandie de statu in Nasaudu cu limb'a de invetiamentu romana.

Inaltu ministeriu reg. ung. de cultu si invetiamentu!

Articululu de lege 38 din anulu 1868 in privinti'a invetiamentului poporalu dispune in §-lu seu 81, cá statulu se infiintieze prin diferitele tienuturi ale patriei 20 de preparandie pentru invetiatori poporali.

Acésta dispositiune se radîma fora indoiéla pre adevverulu incontestabilu, ca invetiatorii bine cualificati suntu factorulu celu mai puternicu in cestiunea invetiamentului, éra cualificatiunea pedagogica se póte procurá singuru numai in preparandiele organizate dupa principia pedagogice. Din acestu punctu de vedere §-lu 81 si cei urmatori, cari tractéza despre organizarea nóueloru preparandie, merita a fi salutati cu tóta recunoscenti'a si multiamit'a.

O impregiurare inse a neliniscitu delocu la inceputu pre natiunea romana din patria, impregiurarea adeca, ca numitulu § lasa cu totulu deschisa cestiunea limbii de invetiamentu la preparandiele de statu, seau adeca elu nu contine declaratiunea liniscitória de spirite, ca precumu pentru celelalte natiuni nemagiare, asia si pentru natiunea romana se va infiintiá unu numeru proportiunatu de preparandie natiunale, la cari adeca limb'a propunerei se fia pentru tóte obiectele de invetiamentu limb'a romana, avendu firesce limb'a magiara si cea germana a se tractá in óre proprie cá studia obligate. Subscrisulu comitetu representativu crede a-si gresî chiamarea de organu midlocitoriu intre poporu si inaltulu regimu, candu ar' ascunde de sub vederea inaltulu ministeriu de cultu si

invetiamentu aceea impregiurare, ca lipsirea acestei declaratiuni din legea scolastica a datu ansa la presupuneri, cá cumu preparandiele de statu, pre langa missiunea pedagogica, aru mai fi avendu si un'a politica — si se o spunemu pre faéa — missiunea de a magiarisá, cu atátu mai vèrtosu, cu cátu tóte amendementele facute in privinti'a acést'a de ablegatii romani cu oca siunea votarei acestei legi fura respinse simplemente.

Cu tóte acestea subscrisulu comitetu representativu crede a avé destule motive spre a nu anticipá si elu din acésta temere generala.

Mai antáiu de tóte insasi dreptatea cere, cá o natiune de 3 milióne de suflete, carea asiadara dupa sor'a natiune magiara e cea mai numerósa in patria, si carea prin urmare contribue in mesura respectabila la implerea visteriei statului — dicemu: insasi dreptatea cere se aiba si dins'a o parte cuviintiósá la preparandiele de statu, sustienute chiar din visteri'a statului si chiamate a dá unu aventu mai puternicu culturi ei poporale si prin acést'a a asigurá esistinti'a individualitatii sale natiunale. A denegá acést'a, ar insemná, a denegá natiunii dreptulu la desvoltare, prin urmare si la esistinti'a natiunala, ceea ce dupa atâte declaratiuni serbatoresci din tóte partile nu credemu ca se jaca in intentiunea inaltului ministeriu ungurescu, cu atátu mai puéinu, cu cátu decretarea limbii magiare de limba a invetiamentului pentru tóte preparandiele de statu nu s'ar poté justificá nici din motive pedagogice, nici din motive de ale administratiunei, si cu atátu mai puéinu din lips'a de profesori cualificati, de órace natiunea romana si pana acum'a are unu numeru frumosu de barbati, cari si-au facute studiale pedagogice in tierile nemtiesci, si depinde singuru'nunai dela inaltulu ministeriu, a spori si mai multu numerulu lor, asemnandu adeca si altoru teneri romani stipendia spre a cercetá alaturea cu tinerii magiari preparandie renumite de prin tieri straine.

Alu doile motivu de a nu anticipá din temerea susu amintita, subscrisulu comitetu representativu lu ié din insasi legea scolaria din anulu 1868, specialu din §-lu 58, carele dice, ca „fiacare baiatu are a se instruí in limb'a sa materna“, va se dica baiatulu romanu in limb'a romana, de unde urméza neaperatu, cá si invetiatorii baiatiloru romani se-si procure cualificatiunea pedagogica in preparandie romane; cáci se nu ne amagimu a presupune, ca acésta recerintia s'ar poté satisfice deschidendu pre la preparandiele de statu catedre si pentru limb'a romana. Acésta mesura subscrisulu comitetu representativu o privesce de necorespondietoria si prin urmare de nedestulitória, pentru motivulu, ca fiacare obiectu de invetiamentu 'si are terminologi'a sa propria, pre carea unu preparandu de 15 ani, absolvindu abia gimnasiulu inferioru, nu o posede inca, si si-o póte insusí numai studiandu fiacare obiectu in limb'a sa materna, tacúndu mai de parte si de acea impregiurarea nu mai

puşinu momentósa, ca dupa esperintiele de pana acumu fôrte puşini teneri romani ar fi in stare a intielege si ascultá cu folosu prelegerile pedagogice, tienute in limb'a magiara; partea cea mai mare ar avé a se luptá in prim'a linia ca invetiarea limbei magiare, si numai in adóu'a cu petrunderea scientieloru pedagogice. Cumu ca sub atari impregiurari neegali preparandii romani, prelanga incordarea tuturoror poteriloru, nu voru poté tiené pasiu egalu cu preparandii magiari, jace pre faşia.

Tocmai pentru aceea atari preparandie neromane natiunea romana nici ca le-ar privi cá fundate pentru dins'a si pentru inaintarea legitimeloru sale interese; astfelu s'ar mai adauge cu spese mari unu nou casu de neindestulare, ceea ce érasí abuna séma nu jace in intentiunea inaltului ministeriu de cultu si invetiamentu.

Dreptu aceea subscrisulu comitetu representativu crede a-si implini o detorinti'a santa, candu vine a supune aceste consideratiuni apreciarei inaltului ministeriu de cultu si invetiamentu, si a-lu rogá cu tóta cuviinti'a, cá dintre cele 20 de preparandie de statu se se infintieze pentru Romani — cu propunere romana — unu numeru, carele ar' stá in proportiune drépta cu numerulu populatiunei romane din tierile tiitórie de corón'a santului Stefanu.

Ce e dreptu, trecutul celu tristu si dorerosu alu Romaniloru, ranele caruia numai cu incetulu si prelanga o deosebita ingrigire se potu vindecá, ar cere in privinti'a acést'a mai multu; ar cere a nu mesurá cu scumpete, unde lips'a factica pretinde potentiarea fortieloru lucrátórie; subscrisulu comitetu inse se marginesce, numai a fi atinsu acestu momentu considerabilu, lasandu-lu mai departe cu totulu la parintiésca apreciare a inaltului ministeriu de cultu si invetiamentu, — in totu casulu inse spera firmu, ca sub numerulu de 4 — numeru reclamatu de numerulu populatiunei romane din patria — inaltulu ministeriu de cultu si invetiamentu nu se va cobori sub nici o impregiurare.

In cátu pentru locul, unde ar fi a se infintia preparandiele de statu romane, acést'a intrebare subscrisulu comitetu o lasa asemenea la bun'a chibzuire a inaltului ministeriu de cultu si invetiamentu; cugetandu-se inse la conditiunile, ce le prescrie in privinti'a acést'a articlulu de lege 38, subscrisulu comitetu e de acea firma convingere, ca Nasaudulu unesce in sine tóte recerintiele spre a poté aspirá cu totu dreptulu, cá un'a din ele se se infintieze in midiloculu seu. Antáiu Nasaudulu are o scóla normala de unu renume vechiu, prevediuta cu invetiatori, cari si-au facutu studiale in tempulu mai nou la preparandi'a din Prag'a; si fiindu ca acést'a scóla se sustiene din fondulu de provente alu districtului Nasaudu, statulu ar remáné scutitu de tóte spesele impreunate cu infintierea din nou a unei scóle-modelu.

Prelanga acést'a Nasaudulu mai are si unu gimnasiu, carele astadi numera 7 clase si preste puşinu va deveni completu, apoi o scóla superiora de

fetitie, si in celu mai de aprópe venitoriu spera a se poté bucurá si de o scóla reala; si de si aceste la parere n'ar stá in legatura cu cestiunea infintierii unei preparandie, totusi nu se póte negá nici aceea, ca esistinti'a atátoru institute de invetiamentu la unu locu ofere junimei studióse midilóce mai abundante pentru progresarea in cultura.

Si cu tóte acestea Nasaudulu, cá opidu cu o populatiune intre 2 si 3 mii de locuitori, nu ascunde — cu privire la crescerea morala — acele pericole, cari in cetatile mari mai ca nu se potu evitá nici intr'unu modu, pe candu de alta parte dupa situatiunea sa la pitiórele Carpatiloru de Nordu si in apropiarea campiei binecuventate, presenta cele mai favorabile conditiuni atátu din punctu de vedere sanitariu, cátu si cu privire la traiulu de tóte dílele.

Astfelu anevóia se va fi aflandu in Nordulu Transilvaniei unu altu locu, unde pentru numerós'a populatiune romana din aceste tienuturi se se póta asiedia o preparandia de statu mai nimeritu decâtu in opidulu Nasaudu.

Si abunaséma aceste au fostu motivele, din cari si Maiestatea Sa prea bunulu nostru monarchu Franciscu Iosefu I s'a vediuu indemnata a incuviintiá prin prea inaltulu autografu din 26 Octobree 1858 definitiv'a infintiere a preparandiei din Nasaudu, carea sustá pana in momentulu de faşia, si care, pre cumu espresce díce prea naltulu autografu de mai susu, numai pana un'a alta s'a fostu pusu in sarcin'a fondului de stipendia a districtului Nasaudu, ér acumu delaturandu-se acestu inconvenientu, preparandi'a veni la adeveratulu seu patronu, la statu, asemnandu-se adeca pentru sustienerea ei pe anulu curinte de-ocamdata sum'a de 2000 fl. v. a. din visteri'a statului. Totu din motivele aceste subscrisulu comitetu representativu se róga cu celu mai profundu respectu, cá inaltulu ministeriu reg. de cultu si invetiamentu se se indure din cele 20 de preparandie de statu a infintia un'a stabilu in Nasaudu, ér si pana candu ar poté urmá activarea aceleia, a sustiené si mai incolo din visteri'a statului preparandi'a de faşia din Nasaudu, avendu inse a se reorganisá dupa prescriptele articlului de lege 38 din anulu 1868.

E momentulu supremu, spre a ne cugetá cu totii la restabilirea increderei fratiesci intre fiii acestei patrie mari si frumóse. Subscrisulu comitetu representativu crede a-si fi implenitu din parte-i numai o detorintia santa, indegetandu cu tóta sinceritatea unulu din multele midilóce ducátórie la acestu scopu manuturiu. Nu ne indoimu, ca inaltulu ministeriu va profitá la rondulu seu de acést'a ocasiune binevenita spre a pune o petricica la maretiulu fundamentu, asupra caruia se se inaltie infratírea natiuniloru conlocuítórie, si prin trins'a fericirea si tari'a patriei comune!

Din siedinti'a comitetului representativu alu districtului Nasaudu, dto 15 Martiu 1869.

Alexandru Bohatielu, m. p.
capitanu supremu.

Nicolau Besanu, m. p.
protonotariu.

Not'a redactiunei. Representatiunea acésta, precumu scimu cu totii, n'a avutu nici unu rezultat. Chiar si preparandi'a de statu din Dev'a, unic'a carea la inceputu, pana a traitu adeca Eötvös, a fostu utracuista, — magiara si romana — astadi e magiarisata aprópe cu deseversire. Dar — cine scie, de ce va fi buna si acést'a. Inse cumu ca si altii cugeta cá on. comitetu respresentativu din districtulu Nasaudului, potemu vedé intre altele si díntr'o corespondintia „Din Sudulu Ungariei“ publicata in „Ungarischer Schulbote“, Nr. 39 din anulu acést'a. Onorabili nostri lectori sciu din numerulu 31 alu „Scólei Romane“, ca adunarea generala a invetiatorilor germani din Ungaria sudica a votatu o propunere, cá ministeriulu r. de culte si instructiune publica se infintieze unu seminaru pedagogicu pentru Ungari'a de Sudu. Relativu la acestu obiectu corespondinti'a de susu, scrie intre altele: „Se pare, ca si noi din partile acestea vomu avé unu seminaru pedagogicu. Cumu ca seminarulu ar fi fórté la locu, dovedescu urmatóriele date statistice: In anulu scolasticu espiratu au cercetatu seminariele din Arad 30, din Félégyháza 25 din Segedinu 30 de elevi din Ungari'a de Sudu. De 10 ani Banatulu nu mai are seminaru pedagogicu. Inse prin infintiarea unui seminaru reulu nu va disparé. Nu amu avé nici unu folosu, candu regimulu ar infintiá unu seminaru in óre care orasiu din comitatele Timisiu, Torontalu si Crasiu dupa chipulu celorlalte seminarie din tíera spre a prepará in elu invetiatori pentru comunele nemtiesci. Celu ce doresce a se face invetiatoriu, va aflá ori unde unu seminaru, dar nu va afla unulu, carele se corespondia recentieloru si referintieloru banatiene. Cáci pre cátu scimu noi, seminariele de statu punu pondulu principalu pe limb'a si cultur'a magiara, limb'a nemtiesca nu jóca in ele nici o rola, seau o jóca intr'o mesura, incátu ar fi mai bine se nu se invetie delocu nemtiesce, pentru ca elevii magiari puçinu profita din limb'a nemtiesca, ér elevii nemti uita si cátu biét'a au sciutu. Si care este urmare? Scólele cu limb'a propunerei nemtiesca capeta invetiatori magiari, seau invetiatori, cari nu sciu seau nu mai sciu nemtiesce. Prin acésta nu se face nici unu servitiu nici chiar tendintieloru de magiarisare. Atari invetiatori nu potu produce nici unu bine in comune nemtiesci. Ei nu suntu de treb'a nóstra; nu sciu nici unguresce, nici nemtiesce. Pentru aceea in Ungari'a de Sudu trebuie se se infintieze unu seminaru utracuisticu, in care obiectele de invetiamentu se se propuna separatu unguresce si nemtiesce. Chiar si fói'a magiara „Torontál“ inca incede a portá in privint'a acést'a altu limbagiu. Ómenii incepu a vedé, ca comunele slovace cauta se capete invetiatori, cari mai antáiu de tóte se scie slovacesce. Si asia e si cu comunele nemtiesci, romanesci, sèrbesci, rutene, croate . . . .“

Dela ministrulu r.-u. de culte si instructiune publica.

Circulariu catra toti inspectorii regesci de scóle!

Nr. 21.678. Articululu de lege 38 din 1868 dispune in §-lu seu 76, cá planulu de invetiamentu pentru scólele civile se se statoréscu astfeliu, incátu in cele patru clase inferióre se se propuna — desí mai detaiatu — tote acele obiecte de invetiamentu, cari suntu a se predá si in cele patru clase inferióre ale scóleloru medie, esceptiune facundu limb'a latina. De óra ce inse planurile de invetiamentu edate in tempulu mai din urma pentru scólele medie se abatu in multe privintie dela planurile de mai inainte, a fostu de lipsa, amesuratu dispositiuniloru de mai susu ale legei, a revidá si planulu de invetiamentu publicatu in anulu 1869 pentru scólele civile si a-lu conformá planului in vigóre pentru scólele medie. Institutele

pentru cultur'a poporului, standu intre sine in aceeași legatura, in care cauta se stee in genere tóte institutiile de invetiamentu, prelucrarea planului pentru scólele civile a trasu dupa sine si revisiunea planului pentru scólele poporale elementare, cá astfeliu amendóue se fia in deplina consonantia.

In planulu de invetiamentu pentru scólele elementare, fiindu directiunea si calea sa deplinu corecta, abia s'a facutu in fondu vre-o modificare, pre candu planululu pentru scólele civile, la propunerea consiliului de instructiune alu tieriei, s'a schimbatu in modu mai radicalu.

Facundu observatiunea, ca sistemulu si planulu de invetiamentu pentru scólele elementare, in mani'a legei si a ordinatiuniloru ministeriale emanate in urm'a ei, inca totu nu s'au esecutatu, ba ca mai esista si acumu scóle, cari in contra postulatelor legei se compunu numai din patru clase seau ani, si unde prin urmare se impune invetiatoriului a absolvi in tempu de patru ani disciplinele prescise pentru scóle elementare de siese clase: pentru aceea provocu pre inspectoru a esecutá ordinatiunile mele basate pre legea scolara in tóte scólele elementare si civile cu cea mai mare rigóre.

Dreptu aceea:

1. Se se introduca la scólele elementare pretutindenea si fora esceptiune amendóue cursurile prescise in §-lu 48 alu legei scolare, si adeca 1. cursulu de tóte dilele cu 6 clase anuale, si 2. cursulu de repetitiune cu 3 clase anuale. Prin urmare se se astringa fia care deregatoria scolara a se inrigi:

a) cá totu copilulu detoriu a amblá la scóla, carele, cercetandu scól'a elementara 3 seau 4 ani, nu a trecutu la vre-o scóla civila seau media, cercetandu-o celu puçinu doi ani, se frecventeze scól'a elementara amesuratu §-lui 4 din legea scolara, dela 6—12 ani, la din contra se fia pedepsitu;

b) cá pensurile prescise prin noulu planu de invetiamentu pentru 6 clase se se propuna scolariloru din scól'a de tóte dilele in cursu de 6 ani;

c) cá scolarii, cari au absolvitu cursulu de 6 ani si au impenitu anulu alu 12-le, necercetandu o scóla mai inalta, se se tramitia la scól'a de repetitiune, propunendu-li-se si aici obiectele prescise pentru cele 3 clase ale acestei scóle in cursu de 3 ani.

3. Tóte deregatoriile scolare si toti invetiatorii, cari voru cutezá, pre cum cu parere de reu am intielesu ca au cutezatu, a reduce pensulu prescisu pentru cele 6 clase ale scólei elementare la 4 cursuri anuale, se se traga la grea respundere.

4. Atátu deregatoriile scolare, cátu si invetiatorii se se provóce, cá la invetiamentulu din scóla:

a) pondulu principalu se-lu puna pe limb'a materna, si spre scopulu acést'a se se foloséscu mai cu séma de exercitiile de cugetare si vorbire ale invetiamentulu intuitivu si de tractarea metodica a buca-

tiloru din cartea de lectura, retienendu-se inse a tractá partea formara mai profundu si dupa reguli gramaticale, ci marginindu-se mai cu séma a tractá formele relative la ortografia (a se vedé planulu de invetiamentu);

b) la tractarea pensuriloru din geografia si scientiele naturale se procéda *intuitivu* in sensulu celu mai strictu alu cuventului, ferindu-se de manualele rele, cari resaru pe terenulu acest'a cá ciupercile; in genere la invetiarea acestoru discipline se se dee copiiloru manuale numai dupa ce copii, cu ajutoriulu mapeloru, a corpuriloru naturale si a experimenteloru deja intielegu deplinu materi'a respectiva.

5. Este de doritu, cá in tóta scól'a poporala, unde limb'a propunerii nu este cea magiara, se se propuna si invetie si limb'a magiara; pentru acei scolari inse, cari dorescu a trece la o scóla civila seau media, limb'a magiara e indispensabila.

II. Iu privinti'a scóleloru civile au valóre urmatórele dispositiuni:

1. Anulu scolasticu la scólele civile incepe la 1-a Septembrie si duréza pana la finea lui Iuniu a anului urmatoriu.

2. In prim'a clasa a scólei civile potu intrá de regula acei scolari, cari:

a) au implenitulu celu puçinu anulu alu 9-le alu etatii;

b) cari posedu destula desteritate din obiectele prescise pentru a patra clasa a scólei elementare si au doveditu acést'a prin depunerea esamenului de receptiune, ce se introduce prin circulariulu presentu.

3. Scolariulu, ce intra in scól'a civila, fóra destingere de nationalitate, trebuie se scie din elementele limbei magiare atáta, încátu se se póta impartási la instructiunea magiara prescisa pentru scólele acestea.

4. Fia care scolaru póte fi primitu in ori care clasa a scólei civile, decumu-va are etatea prescisa si a doveditu prin unu esamenu de receptiune, ca posedu si precunoscintiele recerute pentru clas'a respectiva. Acei scolari inse, cari trecu dela scólele medie la cele civile, potu fi primiti si numai pe bas'a testimoniului loru.

5. Esamenulu de receptiune e gratuitu.

6. La scólele civile nu se potu primi de regula intr'o clase mai multi de 50 de scolari (legea scol. §-lu 70).

7. Scolarii din cele 4 clase inferioare ale scólei civile potu trece in clas'a corespundiatória dela o scóla media; timpulu celu mai potrivit inse pentru trecere este dupa absolvarea clasei a treia.

8. Seolarii scólei civile, cari voru a trece la o scóla media, suntu obligati:

a) dorindu a fi primiti in gimnasiu: a documentá prin unu esamenu de receptiune desteritatea receruta din limb'a latina pentru clas'a respectiva;

b) trecédu la o scól'a reala: a dá probe despre desteritatea loru din limb'a francesa.

Budapest'a, 26 Augustu 1877. *)

Trefort m. p.

Din Romani'a.

Scóle de agricultura practica.

Ministrulu agriculturii, comerçului si lucrariloru publice, d-lu P. S. Aurelianu, a supusu consiliului de ministri urmatoriulu referatu:

Domniloru ministri!

O lipsa recunoscuta astadi de tíer'a intréga, in sistemulu nostru de invetiamentu publicu, este invetiamentulu agricolu si industrialu. Pre cátu a iertatu midilócele financiare, s'a inzestratu tíer'a cu scoli primare si secundare, cu dóue universitati si cu scóle de bele-arte, astfelu ca astadi ori ce copilu doresce se invetie carte, póte aflá scóle de tóte gradele; nu este totu astfelu, candu este vorb'a d'a invetiá o profesiune, d'a deveni agricultoru ori meseriasiu. In adeveru, pentru invetiamentulu agriculturii avemu numai o singura scóla de invetiamentu secundaru, ér pentru invetiamentulu a diferite meserii avemu scól'a de meserii din Bucuresci si scól'a tehnica din Iasi. Intru cátu privesce scól'a de agricultura, acést'a póte fi de ajunsu de-o-cam data pentru invetiamentulu secundaru alu agriculturii; inse n'avemu nici o scóla pentru invetiamentulu primaru si practiculu alu agriculturii, nici o ferma-scóla, si cu tóte acestea cauta se recunóscemu ca, déca avemu trebuintia de juni agricultori cu cunoscintie teoretice si practice, cari se fia intrebuintiati cá siefi de cultura, cá regisori, cá contabili, in fine cá administratori de domenie, n'avemu mai puçina trebuintia de agenti c'o invetiatura teoretica multu mai restrinsa, inse inzestrati si deprinsi cu tóte operatiunile agricole si posedendu indestule cunoscintie pentru a poté dirige domenie mai mari, potrivit cu cerintiele progresului, si a fi intrebuintiati cá siefi de servitiu de diferite ramuri de activitate ale domeniiloru mari. Pentru a formá asemenea agenti, s'a infintiatu in diferite staturi din Europ'a asia numitele ferme-scóle, seau scoli de agricultura practica. Resultatele folositóre, ce au produsu asemenea institutiuni in Franci'a, Germani'a si Austri'a, ne indémna a crede, ca introducerea loru in Romani'a ar produce rezultate identice, cu singur'a conditiune ca, intru cátu privesce organizatiunea unoru atari stabilimente, se adoptamu aceea ce s'a facutu in alte tíeri, marginindu-ne numai a localisá. Cumu s'a urmatu si cumu se urméza in Franci'a si in alte tíeri pentru fundarea fermeloru-scóle? Se cauta a fi infintiate pe domenie private, pe acele mosii cultivate mai bine si ai caroru proprietari binevoiescu a se insarciná, cá se tiena asemenea

*) In numerulu proximu vomu incepe a publicá noulu planu de invetiamentu pentru scólele poporale.

scóle pe mosiile lor. Si in tíer'a nóstra suntu incredintiati, ca se voru gasi indestui proprietari binevoitori, cá se primésca a se infintiá scóle practice pe mosiile lor, si statulu are destule domenie, din cari s'aru potea destiná pentru acestu scopu.

Odata primita trebuint'ia de a se infintiá scóle de agricultura practica in diferitele judecie ale tíerei pe mosii private, ori pe domenie de ale statului date in arenda, pentru intretinerea lor, in timpul de faciá mai cu séma, nu potemu gandí la budgetulu statului.

Am socotitu ca, afara de alte consideratiuni, chiar dreptatea cere, cá stabilimentele acestea se fia intretinute cu spesele acelor'a, cari au se se folosésca mai multu de dinsele, cu alte cuvinte cu spesele judecioloru. De alta parte suntu convinsu, ca mai multi dintre proprietari voru veni in ajutoriulu acestoru scóle, déca nu altu feliu celu puçinu intretienendu cu spesele loru câte unu elevu.

Cunósceți, d-loru ministri, ca in budgetele judecioloru se trecu in multe rînduri cheltuieli, a caroru utilitate póte fi contestata, ca in altele se trecu totu feliu de subventiuni; astfelu fiindu, eu credu ca s'ar poté restringe asemenea cheltuieli, inlocuindu-se cu o suma óre-care pentru intretinerea scóleloru de agricultura practica.

Fia-care judeciu are trebuint'ia de o scóla de agricultura practica; inse acumu, la inceputu, credu ca 10 scoli ar fi de ajunsu, distribuite astfelu, cá se póta servi pentru câte trei si patru judecie, cari ar contribuí pentru intretinerea lor.

Eu suntu incredintiati, d-loru ministri, ca consiliile judeciene se voru grabi si se voru intrece in a contribuí pentru infintiarea de scoli de agricultura practica. Pentru acestu sfirsítu vinu a ve rogá se binevoiti a me autorisá, cá se recomandu d-loru prefecti de a cere, in viitórea sesiune a consilioloru judeciene, se se inscrie intre cheltuielile judeciului o subventiune anuala de 8000 lei pentru scól'a de agricultura practica.

Déca, dupa cumu suntu convinsu, se voru votá aceste fonduri de catra consiliile judeciene, me voiu grabi a supune deliberatiuniloru d-vóstre unu proiectu de impartíre a tíerei in regiuni agricole, si altulu pentru organizarea scóleloru de agricultura practica, cu scopu de a produce cultivatori practici si fabricanti de masíne agricole.

Ministru, P. S. AURELIANU.

Consiliulu de ministri, printr'unu jurnalulu incheiatu la 26 Septembre, apróba propunerea d-lui ministru de agricultura si-lu autorisa a recomandá d-loru prefecti si a cere cá in viitórea sesiune a consilioloru judeciene se se inscrie o subventiune anuale de 8000 lei pentru scóle de agricultura practica.

Tractarea unoru teme din computu.

Tema: Doi negutiatori, A. si B., 'si asémene profitulu lor, dela unu tîrgu de tíera. B. díce catra A.:

Diümetate din profitulu teu face a treia parte din profitulu meu. A. profitase 605 fl.; cátu a profitatu B.?

1. Resolvirea temei.

La resolvirea unei teme trebuie se ne tienemu de urmatóriele trei intrebari:

- a) Care numeru se scie deja? (Condițiunea).
- b) Care numeru se cauta? (Intrebarea).
- c) Ce trebuie se facemu cu numerii cunoscuti, cá se gasimu pre cei necunoscuti? (Operatiunea).

ad a.

Ce sciti despre profitulu lui A?

Scimu, ca face 605 fl.

Ce sciti despre profitulu lui B?

Scimu, ca a treia parte din profitulu lui B. face acuratu cátu diümetate din profitulu lui A.

ad b.

Candu amu sci, cátu face a treia parte din profitulu lui B., -- ce amu poté aflá atunci usioru?

Amu aflá profitulu lui B. intregu.

Cátu face intregu profitulu lui B?

Face de 3 ori a treia parte.

Scimu inse din tema, ca o suma óre care face acuratu cátu a treia parte a profitulu lui B.; care este aceea?

Este diümetate din profitulu lui A.

Cátu face inse profitulu lui A?

Face 605 fl.

Cátu face diümetate din profitulu lui A?

Face $605\frac{1}{2}$ fl. = 302 fl. 50 cr.

ad c.

Cátu face asiadara profitulu lui B?

Face de trei ori 302 fl. 50 cr. = 907 fl. 50 cr.

2. Variarea temei.

a) B. profitase la unu tîrgu de tíera 907 fl. 50 cr. A. díce: A treia parte din profitulu teu face acuratu cátu diümetate din profitulu meu; cátu a profitatu A?

b) Doi negutiatori 'si asémene profitulu si afla, ca profitulu lui B. este mai mare decâtu profitulu lui A. acuratu cu diümetate din profitulu acestuia. A. profitase 605 fl.; cátu a profitatu B.?

Profitulu lui B = 605 fl. + $605\frac{1}{2}$ = 605 fl. + 302 fl. 50 cr. = 907 fl. 50 cr.

c) Doi negutiatori etc. si afla, ca A a profitatu mai puçinu decâtu B cu a treia parte din profitulu lui B., carele profitase 907 fl. 50 cr.

d) Doi negutiatori etc. si afla, ca ceea ce A a profitatu de dóue ori, B. a profitatu de 3 ori, acest'a inse profitase 907 fl. 50 cr.

e) A si B 'si asémene profitulu. $\frac{2}{3}$ din profitulu lui B facu cátu totu profitulu lui A. B profitase 907 $\frac{1}{2}$ fl.; cátu A.?

Profitulu lui A = $\frac{2}{3} \times 907\frac{1}{2}$ fl. seau adeca a treia parte din 907 $\frac{1}{2}$ luata de dóue ori. A treia perto din 907 $\frac{1}{2}$ = 302 $\frac{1}{2}$ fl., de dóue ori 302 $\frac{1}{2}$ fl. = 605 fl. si atát'a face profitulu lui A. (Dupa Grube.)

NECROLOGU.

Subscrisulu cu anim'a petrunda de dorere si cu lacrimi sincere in ochi, cu lacrimi de amicu intimu, de frate devotatu si eternu deobligatu, aducu la cunosointi'a publica tristulu anunciu, cumuca :

Advocatulu

GRUEA MURGU LIUB'A,

deputatu sinodalu si congresualu, adoratulu si advocatulu „Reuniunei invetiatoriloru romani din dieces'a Caransebesiului,“ dupa unu morbu scurtu (typhus) de 27 zile in flórea vietii sale, abia de 33 ani, Mercuri nóptea in 28 Septembre st. v. a moritu la Versietiu, lasandu in doliu aduncu pre multu iubita sa sočia — dupa o casatoria fericita abia de doi ani — *Alesandrin'a Liub'a nasc. Babesiu*, pre scumpulu seu fiu *Ales. Liviu Leonu*, pre multu cercatulu si amatulu seu socru *V. Babesiu*, in fine sute si mii de consangeni, amici si cunoscuti.

Inmormentarea s'a tîenutu in loculu repausarei si cu tóta pomp'a cuvenita unui Romanu raru.

Acésta incunosointiare simpla caracteriséza pre advocatulu Gruea M. Liub'a, carele a fostu unu modelu de crestinu piu, Romanu adeveratu, martiru si apostolu pentru dreptate, umanitate si nationalitate; in tóta viéti'a sa elu n'a cunoscutu alt'a, decátu studiulu, munc'a si stradani'a, n'a cunoscutu decátu stradani'a d'a sacrificá si d'a-se sacrificá, si aceste sêmtiuri nobile si romane póte l'au si dusu in mormentu asia de têmpuriu.

Nascutu in Maidanu langa Oraviti'a, fiu de plugariu, dupace a frecuentatu scól'a elementara din locu, tatalu seu Damianu Murgu nu voiá nici decumu se-lu dèe la scóle mai inalte, esprimandu-se, ca nu voiesce se instraineze dela sine pre scumpulu seu odoru, pre care-lu iubiá cá si odinióra patriarchulu Jacobu pre iubitululu seu Josifu, si carele tocmai si erá nascutu dela prim'a s'a sočia.

Subscrisulu, carele pe atunci petreceam in Maidanu, comun'a mea natala, cá candidatu de invetiatoriu (pre la anulu 1856/7) vediendu talentulu si moralitatea baiatielului Gruea, de alta parte cunosóndu si neplacerile sale familiare, mi-am pusu tóta silinti'a si impreuna cu invetiatoriulu localu Danielu Liub'a, abia ni-a succésu a induplicá pre numitululu parinte Damianu se se invoiesca la planulu nostru.

Scólele normale le-a frecuentatu in Oraviti'a, de unde apoi sub ingrigirea si cu ajutoriulu Ilust. mece-nate George Mocioni a studiatu gimnasiulu inferioru in Timisióra cu o diligintia si moralitate esemplara; de aici apoi a mersu la Pest'a, unde a absolvitu gimnasiulu superioru si drepturile totu cu aceeasi diligintia si moralitate.

Dar cá gimnasistu romanu si fora picu de ajutoriu dela parinti, lips'a materiala l'a fostu constrinsu a se aplicá pe unu momentu la oficiulu telegraficu;

inse sêmtiulu seu nobilu si de dreptate nepotendu suferi insultele si fora-de-legile omnipotentiloru, indata dupa câte-va zile abdisé éراسi de acelu oficiu neplacutu.

D. Babesiu, cunosóndu-i caracterulu celu firmu si nobilu, cunosóndu-i moralitatea si capacitatea, l'a chiamatu si l'a aplicatu de colaboratoru internu la fói'a nationala „Albin'a,“ carea pe atunci esia in Pest'a.

Luni intregi si mai multu G. M. Liub'a a redactatu singuru fói'a „Albin'a“ cu atât'a zelu, spiritu si tactu, încátu d. Babesiu mai de multe ori l'a cercatulu a-si subscrie numele de redactoru; dar modesti'a, ce l'a caracterisatu, nu i-a permis a face acést'a. —

Cá colaboratoru internu G. M. Liub'a a publicatu in „Albina“ fôrte multi articuli instructivi si politici si de mare importantia pentru caus'a nationala. Unii din ei i-a publicatu cu totulu anonimi, altii numai sub initialele G. L. ori alte litere din nume; totu numai sub cele dóue litere a publicatu elu si resbelulu franco-teutonicu, intr'unu limbagiu de multa gravitate si cu multu amoru patrioticu.

La anulu 1873, pre candu Romanii adeverati se tanguiau, ér inimicii nostri seculari plesniau de bucuria, ca V. Babesiu va fi judecatu si arestatu pentru unu articulu aparutu in „Albina“ pentru causele Romaniloru etc., G. M. Liub'a, carele numai de câte-va zile depusese censur'a in Pest'a, se duse la procurorulu reg. si se dechiará de autorulu articlului incriminatu, in urm'a carei dechiaratiuni apoi elu fù judecatu la o muleta banala si la arestu de 15 luni de zile in Vatiu. Aceste 15 luni de inchisóre Liub'a li-a petrecutu tóte cu cetirea unoru opuri publicate de celebritati franceze, cá V. Hugo, Jules Verne etc. cu articuli pentru „Albin'a“, si cu compunerea unuiu opu fôrte interesantu.

Plinindu arestulu de 15 luni si de martiru nationalu, Liub'a veni apoi la Versietiu, unde-si deschise cancelari'a advocatuala, fiindu imbraóiosiatu cu tóta amórea de tóte natiunele conlocuitoere. Aici apoi se casetori cu amabil'a si incantatórea domnióra Ales. Babesiu si dela care capetandu unu fiu, mórtea tirana si nemilósa nu-i mai permise a gustá si mai departe nectarulu fericirei sale, desi Liub'a erá crescutu cá bradulu Carpatiloru si sanetosu cá cedrulu Libanului pana la finea lui Aug. a. e.

Cu mórtea advocatului Gruea Murgu Liub'a biseric'a orientala, scól'a conf., natiunea romana a pierdutu o columna solida, ér mie-mi apuse cu dinsulu radímulu celu mai tare din viéti'a sociala si morala.

In eternu amintirea lui!

Iosifu Olariu,
invetiatoriu.

Convocare.

La adunarea generala de tótna a „Reuniunei invetiatoriloru romani din Chióru“, ce se va tîené in

scóla gr. cat. romana din opidulu Siomcut'a-mare in 11 Noembre a. c. st. n. la 10 óre a. m., la carea on. membrii ai reuniunei suntu convocati a se presentá in numeru cátu mai considerabilu, éra onor. preótime, precumu si toti amicii scóleloru si invetiamentului, cu tóta stíma suntu invitati se binevoiesca a participá. —

Intre importantele obiecte pertractande va fi si alegerea presiedintelui reuniunei pe tempulu de 3 ani conformu statutelor.

Siomcut'a-mare, la 16 Octobre 1877.

Teodoru Blaga,
vicepresidint. reun.

Elia Popu,
not. reun.

Bibliografia.

Lehrplan für die Volksschulen Ungarns im Sinne des 38. G.-A. vom Jahre 1868. Publizirt mittelst Verordnung des kön. ung. Cultus- und Unterrichtsministers vom 26. Aug. 1877, Zahl 21.678. Herausgegeben, bevorwortet und mit erläuternden und kritischen Commentaren und Anmerkungen versehen, von J. S. Rill. Budapest. Rill's Zeitungs-Verlag. Preis 30 kr.

Reproducemu si noi la altu locu ordinatiunea ministeriala, prin carea se publica noulu planu de invetiamentu pentru scólele poporale din Ungari'a. Traducerea d-lui Rill e retiparita din Nr. 41 si 42 ai foiei sale „Ungarischer Schulbote“. Aparitiunea unui nou planu de invetiamentu fiindu pentru viétí'a scolara in totu casulu unu evenimentu de mare importantia, vomu traduce si noi noulu planu in limb'a nóstra si-lu vomu publicá in „Scóla Romana“. — Cu tóte acestea pentru invetiatorii, cari sciú nemtiesce, recomandamu si traducerea d-lui Rill, interesanta mai cu séma pentru glosele, ce le face la planulu ministerialu; recomandamu totu odata si foí'a sa pedagogica „Ungarischer Schulbote“, care apare in Budapest'a acumu in elu 10-le anu. Modulu de prenumeratiune la foí'a acést'a e regulatu asia: Cine se abonéza pe anulu intregu si platesce inainte, respunde 4 fl. Cine se abonéza pe diumetate de anu si platesce inainte, respunde 2 fl. 30 cr. Cine se abonéza pe unu patrariu de anu si platesce inainte, respunde 1 fl. 20 cr. Cine respunde costulu abonamentului decursivu, platesce, pre langa pretiurila de susu: pe patrariu de anu cu 10 cr., ér pe diumetate de anu cu 20 cr. mai multu. In fine cine nu platesce abonamentulu in decursulu anului, respunde 30 cr. spese de comptare si 10% interese; càci — dice redactiunea — la prenumeratiuni pe creditu nu vine in consideratiune numái costulu abonamentului.

Varietati.

(Scóle poporale superioare.) La 7 ale curentei s'a deschisu in Reciti'a prin inspectorulu regescu de scóle Suttág o scóla poporala superioara pentru baiati si alt'a pentru baiate, ambe de o camdata cu clas'a prima. In

fiacare anu urmatoriu se va mai deschide totu câte o clasa, pana se voru completá. Limb'a propunerii la amendoué e cea germana. Scólele aceste se intretienu parte de societatea calilor ferate de statu, parte de comunitatea Reciti'a montana.

Nr. 333. 1877.

Concursu.

[17] 1—3

In urm'a decisiunei inclitului comitetu administratoriu de fondurele scolare cá senatu districtuale d. d. 8 Septembre a. c. pentru ocuparea postului de invetiatoriu confesionale gr. cat. in comun'a Rusu in munti (Máros-Oroszfalu) se eserie concursu cu termine de insinuare pana in **1 Novembre a. c.**

Emolumentele impreunate cu acestu postu suntu:

1. Salariu anualu 120 fl. v. a.
2. Cortelu naturale si gradin'a.

Concurentii au a documentá: 1. Cà sunt romani gr. cat. 2. Cà au absolvitu cursulu pedagogicu si au depusu esamenulu de cualificatiune cu succesu bunu. 3. Cà au avutu una portare morale buna.

Intre concurenti voru fi preferiti cei ce au fostu aplicati in atare postu si si voru documentá abilitatea.

Petitiunile astfelii instruite sunt a se adresá catra subscrisulu presidiu.

In contielegere cu senatulu scolastecu confesionale. Rusu in munti.

Nasaudu, 8 Octobre 1877.

Dela senatulu scol. distr.:

G. Moisilu, vicariu.

Insciintiare.

Prin acést'a am onóre a aduce la cunoscinti'a m. on. publicu romanu si mai cu séma la cunoscinti'a barbatiloru de scóla, cumu ca in librari'a subsemnatului se afla *totu feliulu de carti scolare romane, germane si magiare*, atátu pentru scólele poporale, cátu si pentru cele normale si gimnasiale; de asemenea se afla *mape, globuri si alte recuisite scolastice*, cari tóte se potu procurá la subsemnatulu cu pretiuri moderate.

Deci recomandandu librari'a mea, totdeodata rogu pre m. on. publicu romanu a me onorá cu increderea sa la publicarea de carti scolastice. [15] 3—3

Alu m. on. publicu romanu

Lugosiu, 12 Septembre v. 1877.

profundu stimatoriu

Adolfu Auspitz,

librariu in Lugosiu (partea germana).

Catra onorabili nostri lectori!

La indemnnulu mai multoru amici ne-amu resolutu a nu sistá inca foí'a, dorindu a completá incái o parte din articuli inceputi seau anuciati. Va depinde singuru numai dela d-nii restantiari, cá foí'a se ésa pana la finea anului si atunci se ne despartimu unii de altii in pace. Deci rogamu pre domnii respectivi a reveni la promissiunea loru incái acumu dupa 3 patrare de anu si a se achitá fora cea mai mica intârdiare. In numerulu ultimulu alu foiei — ori care va fi acela — vomu publicá fora nici o reserva numele tuturoru restantiariloru din anulu acést'a si din celu trecutulu.

Redactiunea „Scólei Romane“.